

PROP-KOG/2024-01

30 maja 2024 r.

Opinia

w sprawie petycji dot. wprowadzenia bobra europejskiego *Castor fiber* na listę gatunków łownych

Komisja ds. Ochrony Gatunków PROP wyraża **negatywną opinię** w sprawie postulowanej zmiany przepisów, polegającej na wpisaniu bobra europejskiego na listę gatunków łownych, zawartej w petycji wójtów gmin powiatu siedleckiego z dnia 07.02.2024 r. Jednocześnie Komisja proponuje rozwiązania, które powinny przyczynić się do lepszej akceptacji tego gatunku i zrozumienia jego istotnej roli w ograniczaniu negatywnych efektów zmian klimatu oraz deficytu wodnego, z jakimi się mierzymy w ostatnich latach.

UZASADNIENIE

Bóbr to gatunek kluczowy i strategiczny

Przywrócenie bobra europejskiego polskiej przyrodzie stanowi flagowy przykład udanego odtworzenia populacji gatunku zagrożonego i związanych z nim ekosystemów. Dzięki umiejętności budowania tam i przekształcania środowiska, ma on szczególne znaczenie dla utrzymania wielu rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, zwierząt i grzybów. Jako gatunek kluczowy (zwornikowy) stwarza i utrzymuje ich warunki bytowania oraz świadczy usługi ekosystemowe, między innymi związane z wiązaniem gazów cieplarnianych oraz unieszkodliwianiem zanieczyszczeń wody. Wpływa bezpośrednio na zdolności retencyjne, zmniejszanie zagrożenia powodzią oraz na lokalny mikroklimat, a przez to bezpośrednio na gospodarkę człowieka. Z racji tworzenia rozległych rozlewisk i terenów bagiennych konstrukcje bobrów mają niemałe znaczenie podczas działań wojennych jako element środowiska utrudniający i opóźniający transport ciężkiego sprzętu. Zakres aktywności retencyjnej bobrów można porównać z działaniami prowadzonymi we wszystkich krajowych programach tzw. małej retencji. Obecnie szacuje się, że bobry chronią w rozlewiskach ponad 200 milionów m³ wody, a kilka razy więcej jest zatrzymywane w gruncie przylegającym do rozlewisk. Wartość wypłacanych odszkodowań za szkody powodowane przez bobry w uprawach i infrastrukturze jest znikoma w porównaniu z wyżej wymienionymi usługami. W związku z powyższym status ochrony bobra i działania związane z jego miejscami bytowania musi być odmienny, niż w przypadku innych gatunków zwierząt i ustanawiając go, należy brać omówione korzyści i usługi ekosystemowe pod uwagę.

Obecny status prawny gatunku i nieadekwatność systemu odszkodowań

Bóbr europejski objęty jest ochroną gatunkową częściową na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2022 r. poz. 2380). Podlega ochronie również na podstawie dwóch europejskich aktów prawnych. Pierwszym jest konwencja z dnia 19 września 1979 r. o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk – Konwencja Berneńska (Dz. U. z 1996 r., Nr 58, poz. 263), gdzie bóbr znajduje się w Załączniku III. Zgodnie z art. 7 konwencji, strony powinny regulować przepisami wszelką eksploatację dzikiej fauny wymienionej w tym załączniku, tak aby populacja nie była zagrożona. Ponadto polska populacja bobra jest wymieniona w Załączniku II dyrektywy 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory – Dyrektywy Siedliskowej, określającym gatunki roślin i zwierząt będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, których ochrona wymaga wyznaczenia specjalnych obszarów ochrony, jak również w Załączniku V, gdzie ujęto gatunki zwierząt i roślin, których pozyskiwanie ze stanu dzikiego i eksploatacja jest możliwa pod warunkiem, że populacja tych gatunków zostanie zachowana we właściwym stanie ochrony. W związku z tym powstało w Polsce 335 obszarów Natura 2000, gdzie bóbr jest przedmiotem ochrony i zarządzanie jego populacjami musi być zgodne z planem zadań ochronnych dla danego obszaru, a jako kraj jesteśmy zobowiązani do zachowania tego gatunku we właściwym stanie ochrony na całym obszarze Polski. Eksploatacja łowiecka bobra europejskiego poza obszarami Natura 2000 jest pod względem formalnym dopuszczalna, wymagałaby jednak ustalania limitów odstrzałów na podstawie wyników corocznej inwentaryzacji tego gatunku wiarygodnymi metodami, opartymi na naukowych podstawach oraz regularnej oceny wpływu odstrzałów na populację tego gatunku. Obecnie dopuszczona przez przepisy międzynarodowe kontrolowana redukcja polskiej populacji bobra europejskiego jest regulowana na poziomie regionalnym lub lokalnym, na podstawie zarządzeń właściwych regionalnych dyrektorów ochrony środowiska, zgodnie z zasadami określonymi w art. 56a ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336, 1688, 1890.).

W ocenie PROP obowiązujący system odszkodowań i wydawania zezwoleń na usuwanie tam oraz odstrzały nie bierze wystarczająco pod uwagę środowiskotwórczego wpływu bobrów i wartości usług ekosystemowych dostarczanych przez te zwierzęta, jak również ich znaczenia w obronności kraju. Działania edukacyjne na ten temat, jak również dotyczące dostępnych mechanizmów wsparcia rolników na obszarach podlegających działalności bobrów, są prowadzone w niewystarczającej skali. Poza doraźnymi oddolnymi akcjami pozarządowych organizacji ekologicznych brak aktywności instytucji rządowych i służb ochrony przyrody w tym zakresie. Tymczasem zmiana postrzegania gatunku i jego wpływu na środowisko często prowadzi do łagodzenia konfliktów i zmniejszenia kwoty wypłacanych odszkodowań.

Brak możliwości i racjonalnego uzasadnienia dla użytkowania gospodarczego bobrów

W związku z ogólnosiątkowymi trendami nie ma zapotrzebowania na produkty pochodzące z tusz bobrów. Członkowie Polskiego Związku Łowieckiego nie są zainteresowani pozyskiwaniem bobrów z kilku względów:

- PZł brał czynny udział w programie reintrodukcji bobrów, a członkowie PZł doceniają środowiskotwórczy wpływ bobrów, w tym na tradycyjne i dotychczasowe gatunki zwierząt łownych;
- nie ma współczesnej tradycji polowania na bobry, ich trofea są nieatrakcyjne, a samo pozyskanie tych zwierząt jest trudne, nieskuteczne, niebezpieczne i niehumanitarne (trudny teren, możliwość rykoszetów, trafione bobry często toną albo uciekają do nor, gdzie umierają wskutek infekcji). Polowanie poprzez odstrzał jest wybiórcze i mało skuteczne, w dodatku może skazywać młode bobry na śmierć głodową. W związku z tym propozycja polowania na ten gatunek jest trudna do zaakceptowania.

Ponadto doświadczenia krajów, gdzie dozwolone jest pozyskiwanie bobrów dowodzą, że nie wpływa ono na ograniczanie szkód. Bóbr jest gatunkiem terytorialnym. Pozyskanie jednego lub dwóch osobników z rodziny powoduje zaburzenie struktury grupy, wzmożone wędrowanie bobrów oraz może powodować zwiększanie szkód.

Jednocześnie badania naukowe nad dietą wilków w Polsce wskazują, że bobry stanowią istotny element ich pokarmu, a w Polsce wschodniej udział bobra w diecie wilków osiąga od 16 do 46% masy zjedzonego pokarmu. Jest to dowód, że bóbr ma swojego naturalnego wroga

w środowisku, który bardzo skutecznie poluje na ten trudny do odstrzału gatunek.

PROPONOWANE ROZWIĄZANIA

1. **Wdrożenie już gotowego Krajowego planu ochrony gatunku bóbr europejski**
Jest to dokument przygotowany przez szerokie spektrum interesariuszy, zawierający konkretne wskazania co do monitoringu, łagodzenia szkód i działań edukacyjnych.
2. **Wykonanie krajowego monitoringu wpływu bobrów na środowisko, w tym na ograniczanie dolegliwości zmiany klimatu i wycenę korzyści wynikających z obecności bobrów, w tym wpływu na obronność kraju**
Do tej pory nie przeprowadzono takich badań w Polsce, badania liczebności bobrów są szacunkowe i nie biorą pod uwagę wpływu działalności bobrów na środowisko; nie przeprowadzono także wyceny usług ekosystemowych wykonywanych przez ten gatunek, w tym wpływu na walory obronne kraju, w szczególności wschodniej granicy.
3. **Wdrożenie szerokiej akcji edukacyjnej o wpływie bobrów na środowisko i gospodarkę człowieka oraz sposobach łagodzenia konfliktów, koordynowanej przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska oraz Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi**
4. **Wdrożenie finansowych mechanizmów łagodzenia konfliktów przy jednoczesnym wykorzystaniu zdolności bobrów do przekształcania środowiska i korzystnego wpływu również na gospodarkę człowieka:**

a. *Utrzymywanie stref buforowych*

Działania bobrów – jak podtapianie gruntów, powalanie drzew, zgryzanie roślinności zielonej – są ograniczone do bliskiego otoczenia cieków i zbiorników wodnych i zazwyczaj

nie przekraczają 30 metrów szerokości. Gospodarka rolna i leśna w tak bliskim otoczeniu cieków jest z natury utrudniona i mało opłacalna. Dowiedziono również, że strefa buforowa pełni ważną rolę przy ograniczaniu erozji, zmniejszaniu zagrożenia powodziowego, oczyszczaniu i obniżaniu temperatury wód, itd. W ramach szeroko rozumianej polityki kształtowania biotopów, wynikającej nie tylko z przesłanek związanych z ochroną bobrów, należy chronić, odtwarzać i poszerzać strefę brzegową cieków i zbiorników wolną od presji gospodarki. Można to robić na wiele sposobów, np. poprzez zachęty do wyłączania gruntów z użytkowania, ich zamianę bądź wykup, tworzenie użytków ekologicznych, rezerwatów i innych form ochrony.

b. Zachęty finansowe dla rolników z wykorzystaniem środków EU

- obecne mechanizmy

Na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. 2004 nr 174, poz. 1809 z późn. zm.), w odniesieniu do zadań w ramach pakietu „rolnictwo zrównoważone” oraz zadań realizowanych w ramach pakietu „rolnictwo ekologiczne”, konieczne jest zachowanie na terenie gospodarstw rolnych powierzchni trwałych użytków zielonych i wszystkich elementów krajobrazu tworzących ostoje dzikiej przyrody (naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, bagna, kępy drzew i krzewów, miedze, torfowiska, źródła itp.). Dzięki temu rolnicy mogą z łatwością zaliczyć stanowiska bobrowe do powyższych elementów przyrody i w przyszłości otrzymać dopłaty przewyższające potencjalnie utracone korzyści. Ponadto zadania realizowane w ramach pakietu „tworzenie stref buforowych” umożliwiają ich ochronę wzdłuż cieków wodnych.

Ponadto w ramach pakietu 9 (Retencjonowanie wody) istnieje wsparcie dla rolników, którzy wbrew własnym celom ekonomicznym utrzymują wodę na swoich trwałych użytkach zielonych lub obszarach przyrodniczych, przyczyniając się do zmniejszenia jej szybkiego odpływu. Rolnicy wnioskujący o przyznanie płatności w ramach pakietu 9 nie mają obowiązku posiadania planu działalności rolnośrodowiskowej oraz opracowania dokumentacji przyrodniczej.

- proponowane mechanizmy

Zamiast proponowanych zachęt (zwanymi również rekompensatami) dla myśliwych za pozyskiwanie bobrów oraz obecnie stosowanych odszkodowań, rekomenduje się wprowadzenie zmian w dotychczasowych lub wprowadzenie nowych mechanizmów, na przykład:

- rozszerzenie warunków pakietu **retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych**;
- utworzenie nowego mechanizmu, polegającego na tworzeniu roślinnych **pasów (stref) buforowych** z ograniczonym sposobem użytkowania, oddzielających grunty rolne (grunty orne lub użytki zielone) od cieków, zbiorników wodnych oraz cennych obszarów mokradel i torfowisk;

- utworzenie nowego mechanizmu, którego celem jest **przekształcanie gruntów ornych położonych w obszarach o możliwych podtopieniach lub w obszarach objętych siecią Natura 2000 w użytki zielone**;
- utworzenie nowego mechanizmu: **nawadnianie zdegradowanych terenów podmokłych**, którego celem byłoby zachęcenie do odtwarzania naturalnego poziomu uwodnienia osuszonych przez melioracje terenów podmokłych (w tym torfowisk), wykorzystywanych do celów rolniczych;
- utworzenie nowego mechanizmu: **rozlewiska bobrów jako element infrastruktury obronnej kraju** poprzez zwiększenie niedostępności terenu, w szczególności dla ciężkiego sprzętu bojowego.

Dzięki powyższemu zarówno straty w uprawach rolnych, jak i infrastrukturze, byłyby znacznie mniejsze, a jednocześnie zdolności przekształcania otoczenia przez bobry zostałyby lepiej wykorzystane niż obecnie. Ponadto odszkodowania z tego tytułu wypłacane przez Skarb Państwa uległyby ograniczeniu.

dr hab. Sabina Pierużek-Nowak, prof. UW
przewodnicząca KOG PROP
[podpisano elektronicznie]

Otrzymują:

- Ministerstwo Klimatu i Środowiska
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
- Członkowie PROP
- a/a